

Därför ska Afghanistans kvinnor mäkla fred

I decennier har kvinnorna fått spela en underordnad och sekundär roll i det afghanska samhället. En utveckling som delvis vänt under 2000-talet, efter flera landvinningar för kvinnors rättigheter. Tidigare stängda dörrar har öppnats och möjligheterna för dagens afghanska flickor är långt fler än vad de varit för deras mödrar. Med viss rätt anser sig många av dem stå över männen rent moraliskt så tillvida att de inte bär ansvar för de blodiga konflikter som plågat landet så långt de kan minnas. Ska någon mäkla fred i landet är det därför kvinnorna, men då krävs det att det internationella samfundet långt mycket mer aktivt än idag ger sitt fulla stöd och ställer hårdare krav på kvinnligt deltagande i de demokratiska processerna.

Text | Erik Halkjaer

Foto | Christoffer Hjalmarsson

Erik är vikarierande redaktör för Afghanistan-nytt.

Christoffer är frilansfotograf och har besökt Afghanistan flera gånger.

” Det krävs jämställdhet för att bygga en demokrati. Alla måste få vara med, man kan inte utesluta hälften av befolkningen” säger Renate Larssen, som tillsammans med Sara

Norrevik skrivit rapporten *Rätt till en framtid? – Kvinnors situation i Afghanistan efter 2014.*

Renate Larssen och Sara Norrevik lyfter i sin rapport fram de nyvunna rättigheter som de afghanska kvinnorna fått sedan 2001, då en FN-stödd invasionsstyrka jagade bort talibanerna från makten. På elva år har Afghanistan anslutit sig till FN:s kvinnokonvention och i artikel 22 i sin konstitution skrivit svart på vitt ”att Afghanistans medborgare – män såväl som kvinnor – har lika rättigheter och ansvar inför lagen”

AFGHANISTANS KVINNOR kan enligt lag ställa upp i allmänna val. De har fått äganderätt, rätt att arbeta, driva företag och välja vem de ska gifta sig med. En fjärdedel av parlamentsledamöterna i den lägre kammaren ska bestå av kvinnor. För tre år sedan antog regeringen också en lag mot våld mot kvinnor.

Antalet flickor som går i skolan har ökat från ett par tiotusen under talibanregimen till 2,5 miljoner. Likaså mer än femfaldigades antalet barnmorskor i landet från 457 till 2 600 under perioden 2002-2010. Afghanska kvinnor har på senare år börjat spela cricket och boxas, och har deltagit i de olympiska spelen.

Enligt en undersökning gjord förra året av biståndsorganisationen Action Aid tyckte 72 procent av 1 000 tillfrågade kvinnor i fem av landets provinser att deras liv förbättrats senaste tio åren. Tyvärr är dessa framsteg små och i flera fall bara papperstigrar.

LAGEN MOT VÅLD mot kvinnor tillämpas knappt. I en undersökning gjord i år av den afghanska statens statistikbyrå, med stöd av UNICEF, ansåg 92 procent av 15 000 tillfrågade kvinnor att våld i hemmet var normalt.

När Ann Wilkens, författare till rapporten xxxxxxxxxx, får lista de tre största hoten mot Afghanistans kvinnor hamnar familjen överst, före krigsherrar och talibaner. ▶

► – Familjen är farligast. Våld i hemmet är väldigt vanligt, och nu växer en ny generation upp med detta. Det är svårt att bryta det mönstret.

Att kvinnors och mäns lika rättigheter står skrivit i grundlagen ger landets högsta ledning inte mycket för heller. Runt i kring president Hamid Karzai finns bara män. I regeringen sitter tre kvinnor – arbetsmarknads- och social-, hälsovårds- och kvinnoministern. Av landets 34 provinsguvernörer är en kvinna.

I ARTIKEL 3 I KONSTITUTIONEN står det ”att ingen lag kan motsäga tron eller bestämmelserna hos den heliga islamska religionen”. Det gör att de religiösa ledarnas ord i själva verket står över grundlagen.

I mars gjorde Ulemarådet, det högsta religiösa rådet i Afghanistan, ett uttalande där de ställde sig positiva till flera av de lagar som gynnat landets kvinnor, för att därefter krasst konstatera att ”i enlighet med verserna 1 och 34 i Surah an-Nisa i Koranen, är män viktigast och kvinnor sekundära.”

President Karzai stödde uttalandet, men tog efter protester från människorättsorganisationer och kvinnorörelsen tillbaka uttalandet, på engelska. På presidentpalatsets hemsida står stödet till Ulemarådet fortfarande kvar på dari och pashtu. Ulemarådet finansieras av presidenten, genom internationella bidragsgivare.

Bara ett par månader efter Ulemarådets uttalande förkastade justitieminister Habibullah Ghaleb idén med skyddade boenden för kvinnor som flytt hemifrån. Han menade att dessa kvinnohärbergen egentligen var förtäckta bordeller. Efter den storm han då rev upp bland afghanska kvinnoorganisationer bad han om ursäkt, men tog aldrig tillbaka det han sagt.

I HÄRBERGENA kan kvinnor som utsätts för övergrepp eller som har flytt hemmets fyra väggar söka tillflykt. Det finns knappa tolv i hela landet. Förra året försökte regeringen stänga dem, men efter påtryckningar fick enskilda organisationer fortsätta att driva dem, under övervakning av regeringen.

I januari i år konstaterade människorättsorganisationen Human Rights Watch att 400 kvinnor i Afghanistan var fängslade för ”moralbrott”, främst från att ha rymt hemifrån för att fly våld, tvångs- äktenskap eller för att ha vistats ensamma

Ann Wilkens, Renate Larssen och Sara Norrevik.

Utvecklingen för kvinnor i siffror

- Mödradödlighet: 1 640 per 100 000 födselar 1980 och 500 per 100 000 födselar 2010
- Läs- och skrivkunnsighet bland vuxna kvinnor: 5,3 procent 1980 och 12,6 procent 2008
- Antal flickor som börjar i grundskolan: 8 procent 1979 (2-3 procent 2001) och 44 procent 2010
- Antal kvinnliga parlamentariker: sju 1988 och 68 (kvotering) 2010

Källor: UNDP, UNESCO, Världsbanken, BBC

med en man, bara tittat en man i ögonen eller skrattat.

Afghanistans kvinnor må ha fått det bättre sedan talibanerna styrde, men Ann Wilkens påpekar att man inte får glömma att under krigsherrarna, som styrde före talibanerna och som delvis leder landet nu, var våldtäkt mot kvinnor vida utbrett. Synen på kvinnorna, som underordnade männen och som ska hålla sig hemma, sitter djupt rotad både i kultur och traditioner.

De små förbättringar som skett för kvinnors situation står på en bräcklig grund. Renate Larssen, Sara Norrevik och Ann Wilkens varnar alla tre för vad som kan hända när de internationella trupperna gradvis lämnar landet.

”MAN RISKERAR ATT KASTA ut bebisdemokratien med den internationella interventionens smutsvatten. En internationell intervention som i stora drag missat sina mål”, skriver Ann Wilkens.

”Mycket tyder på att beslutet att dra tillbaka utländska stridande trupper kan komma att omintetgöra de nyvunna rättigheterna och föra tillbaka landet in i 1990-talets mörker”, skriver Renate Larssen och Sara Norrevik.

– Många har redan dömt ut den

FNs resolution 1325

Den 31 oktober 2000 antog FN:s säkerhetsråd resolution 1325 – om kvinnor, fred och säkerhet. Det var första gången som medlemsstaterna agerade för att inlemma ett genusperspektiv i alla delar av fredsarbetet – i att förebygga konflikter, hantera och lösa dem samt att bygga upp samhällen efter krig. Ett av resolutionens viktigaste mål är att involvera kvinnorna i fredsprocesser. Den tar även upp det sexuella våldet under konflikter, då våldtäkter oftast används som vapen.

Den 9 november lanserar Svenska Afghani-stankommittén i samarbete med Operation 1325 och Kvinna till Kvinna en rapport om hur resolution 1325 tillämpas i Afghanistan. Rapporten kan då laddas ner från vår hemsida, www.sak.se

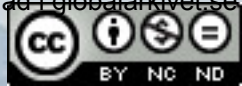
Den andra rapport som nämns i artikeln, *Rätt till en framtid? – Kvinnors situation i Afghanistan efter 2014* går att ladda ner på www.friavard.se

militära insatsen i Afghanistan, men samtidigt har det inte gått så lång tid. Man kan inte förvänta sig att Afghanistan ska uppnå demokrati på bara tio år. Det stora problemet är det patriarkala system som genomsyrar hela det afghanska samhället. Afghanerna själva har inte fått en chans att ändra sina attityder. Titta på den svenska kvinnokampen. Det har tagit 150 år att uppnå det vi har idag, säger Renate Larssen och Sara Norrevik.

Liksom Ann Wilkens förespråkar Renate Larssen och Sara Norrevik mer riktade och tuffare biståndsinsatser för att förbättra situationen för kvinnorna. Framför allt talar de om utbildning och upplysning.

– Många flickor och kvinnor vågar inte gå till polisen av rädsla för att utsättas för övergrepp. Vi måste bidra med fler och större utbildningsinsatser gentemot polisen, rättsväsendet och militären, och vi måste trycka på att det finns lagar som ska följas. Många känner helt enkelt inte till vad lagen säger, säger Renate Larssen.

Just rättsväsendet pekas av Ann Wilkens ut som en institution med stort underskott på utbildning om vad lagen faktiskt säger. Domarna lägger stor vikt på moraliska brott, som att fly hemmet, men rent faktiskt är det inget brott för en ►

Kvinnliga lärare är viktiga förebilder för unga flickor. Här undervisar Rahia Raoufi vid Haidar Khaniskolan i Metherlam i provinsen Laghman.

► flicka att lämna sitt hem. Ändå döms både flickor och kvinnor för detta.

Trots de risker för både liv och hälsa som det medför tar allt fler kvinnor till gatorna och höjer sina röster i protest mot de patriarkala strukturerna. Utan en aktiv afghansk kvinnorörelse skulle varken Karzais eller Ghalebs ha backat från sina kontroversiella uttalanden tidigare i år.

– Det förvånar mig till viss del, med tanke på vilka risker de tar. Fast än att de utsätts för hot, skadas, dödas och förskjuts av sina familjer blir de fler och fler.

ETT SÄTT ATT STÖDJA dessa kvinnors kamp skulle vara att skapa ett asylinstrument för dem som hotas till livet och måste lämna landet, menar Ann Wilkens. Att stödja kvinnorna och deras organisationer direkt rekommenderar hon inte. Det skulle äventyra hela deras arbete eftersom det skulle ge taliberna och konservativa krafter ytterligare en anledning att likställa kvinnokampen med ett imperialistiskt västerländskt påfund.

Konsten är, som Sara Norrevik säger, att ge kvinnorna verktygen att själva kräva sina rättigheter och deltagande i den demokratiska processen. Ann Wilkens menar att ett sätt skulle vara en uppförandekod som kräver att ett visst antal kvinnor är representerade vid internationella delegationer, konferenser, möten, i statliga institutioner och biståndsprojekt.

– Att öronmärka en del av biståndet

”*Många har redan dömt ut den militära insatsen i Afghanistan, men samtidigt har det inte gått så lång tid. Man kan inte förvänta sig att Afghanistan ska uppnå demokrati på bara tio år.*

Renate Larssen

till kvinnorna, säger Ann Wilkens. De nordiska länderna borde gå samman och tillsammans stödja kvinnornas nätverk i Afghanistan.

Sverige är en förhållandevis liten aktör i sammanhanget. Men Ann Wilkens applåderar den svenska regeringen för att man vid Tokyokonferensen i somras visade framfötterna och lovade ett tioårigt biståndsen-gagemang med historiskt mycket pengar. Så långt gick inget annat av de deltagande länderna.

Fast vad det gäller det svenska biståndet till den afghanska kvinnorörelsen är Ann Wilkens hittills inte imponerad. Hon beskriver det till och med som ”trivialt” och ”orealistiskt”. Det svenska biståndet till kvinnorna bör spetsas till och bli mer realistiskt, anser hon. Ett problem i sammanhanget är synen på jämställdhet.

– Man kan inte komma med svenska värderingar och försöka förändra, säger Renate Larssen. Man måste skapa ett tillräckligt tryggt samarbete som kvinnor kan jobba inom. Det handlar om att

skapa en grund att stå på så att de kan fortsätta sin kamp på egen hand.

Ann Wilkens nämner parallellitet. De afghanska kvinnorna strävar inte såsom den svenska kvinnorörelsen gjort efter absolut jämställdhet inom alla områden. Ann Wilkens hävdar att de afghanska kvinnorna hellre ser en fördelning av könsrollerna liknande de idag, där männen representerar familjen offentligt medan kvinnorna styr hemmen och vaktar familjernas heder, men med lika rättigheter i lag och i den demokratiska processen.

Det är denna syn på parallell jämställdhet som också gör att kvinnorna i Afghanistan har på fötterna när de hävdar att de rent moraliskt borde mäkla fred, eftersom de aldrig varit involverade i de processer som lett till konflikt. Men för att nå dit krävs det att det internationella samfundet inte bara lyssnar mer på de afghanska kvinnorna själva, utan även menar allvar med att alla, män som kvinnor, måste delta i utvecklingsinsatserna för att biståndet över huvud taget ska betalas ut. •